

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת בא¹

דברי זכרון לר' משה בצלאל זצוק"ל הי"ד (בנו של השפת אמת זיע"א)

עריכת מאמרי הפרשה נעשית ביום ההלולא של השפת אמת זיע"א ה' בשבט. [אזכור לטובה את מו"ר הרב בנימין שמואל הרלינג' זצ"ל הי"ד שהכיר לי את השפת אמת בימי נעוריו בכפר הרא"ה] מכיוון שהגליון מוקדש לקדושי ושרידי השואה, אביא מדבריו של בנו של השפת אמת (הרב יהודה אריה לייב אלטר) הרב משה בצלאל זצוק"ל הי"ד שנספה בשואה עם רוב משפחתו. היה קדוש עליון ולא נותרו ממנו דברי תורה בכתב למעט אגרות קצרות ודברים מעטים. וודאי שמחה גדולה לאב להביא מדברי בנו שממשיך דרך עבודתו בקודש. מן העניין לציין כי שבת פרשת בא, היתה שבת הישבע ברכות' של הרב משה בצלאל. ראה דברי אביו בימי שבע ברכות שלו, נדפסו בשפת אמת ליקוטים לנשואין (מהדורת אור עציון ח"ב עמ' 309). בין דבריו: ...בברכת שמח תשמח שוש תשיש...שעיקר השמחה כדי לעורר לפניו יתברך שמחה במעונו [כשאדם מישראל בצער ח"ו, השכינה משתתפת בצערו (סנהדרין מ"ו ע"א), ק"ו מדה טובה כשאדם מישראל בשמחה הקב"ה שמח בשמחתו]...ויתכן לפרש במעונו, על בית המקדש שהוא משוש כל הארץ, ומשם השמחה יוצא לכל העולם...עכ"ל השפת אמת.

באחת מאגרותיו כתב וזלה"ק:

...יש לאו מפורש לא תשנא את אחיך בלבבך ומצות עשה 'ואהבת לרעך כמוך' ובודאי לא נאמר זה על אנשים וידידים ביניהם, על זה לא הוצרך התורה לצאת ולהזהיר, רק בכחאי גוונא שהיצר הרע דורש מהאדם שישנא להברו, אז הזמן לקיים 'ואהבת' וממילא פמנים הפנים [לפנים] כן לכה'אדם לאדם (משלי כ"ז י"ט) ונדהה השנאה מהאחר, ונעשים שניהם אוהבים. ואתה אשר תמיד היית איש אוהב לבריות, ולא ידעת כלל לצער שום איש, ואתה בארץ ישראל המהכמת, וצריכין להטחר מהמידות הרעות מידי יום ביום יותר ויותר...

ותהלה לאל באיסור טריפות ויתר איסורים נזהרים, ולמה יגרע הלאו ד'לא תשנא' שהוא איסור שבין אדם לחבירו והמור יותר, וגורם ללשון הרע ועוד איסורים רח"ל.

ואם כי יש לך עוולת ממי (כלומר ממישהו), הלא כמה גדול המעביר על מדותיו (עיון ר"ה י"ז ע"א) וכמה נחת רוח תעשה בזה למעלה, כי אהדות ישראל דבר גדול מאוד. ואקוה כי תשים דברי אלה על ליבך למלאות מבוקשי, ואם כי יקשה לך בתחילה, אבל אח"כ יערב ויבושם לך...אכפיל מבוקשי להתבונן ולקיים מה שנאמר (שמות כ"ג ה') עזוב תעזוב, עזוב מה דבלבך (אונקלוס) וגם לי יש עוולות מאנשים, ובשביל זה יהיה לי שנאה על מי מישראל? הם ושלום...עכ"ל הרב משה בצלאל אלטר מגור³ זצוק"ל הי"ד.

¹ הלימוד ועריכת הגליון לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש, אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת ר' יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה), אשתו זהבה בת ר' אליהו ובנם משה יצחק. הרב דוד ב"ר חיים (פוקס), שלומית בת יהודה (מ). יהודה הי"ד בן הרב מרדכי יבלחטו"א (דימנטמן).

² תולדותיו של צדיק וישר זה נחרטו בספר איש ימינך הוצאה פרטית תשס"ג.

³ הרב משה בצלאל זצ"ל הי"ד היה אחיו של אברהם מרדכי האמרי אמת שירש האדמות מאביו. סיגל לעצמו התמדה עצומה בתורה וכמעט שלא ניתן היה להפסיקו ולהפריעו מלימוד תורה. יראת השמים שלו אינה ניתנת לתיאור עד שאביו השפת אמת כנהו 'צדיק תמים'. לאחר נשואיו המשיך להתגורר בגור אצל אביו הקדוש שהוא שקוע יומם ולילה בדי' אמות של הלכה קדושה וטהרה, ואינו יודע מאומה מעניני עוה"ז. לימינו עמדה זוגתו הרבנית הצדקנית מרת חיה שרה ע"ה צנועה וחסודה גומלת חסדים רבים. סדר וימו היה מתחיל בשעה 2 לפנות בוקר ועד אמצעו של ליל. כשזמנים קבועים היה קושר מטפחת לעיניו נרדם לכמה דקות וממשיך

משה ואהרן קיימו מצוה לשמוע לדברי חכמים

וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ כַּכֹּהֵן יִשְׂרָאֵל פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ (י"ב כ"ח)

הרב אברהם חיים ריינמאן⁴ זצ"ל הי"ד בספרו על מסכת אבות (פרק ו' משנה ו' גדולה תורה) ויצא פרח כתב וזלה"ק:

...שמעתי בשם הרה"ק מרן ישכר דב מבעלז ז"ל לפרש הפסוק...וילכו ויעשו...כן עשו, ופירש רש"י: להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן, ומהו 'כן עשו', אף משה ואהרן כן עשו [ע"כ עפ"י רש"י]. לכאורה וכי ס"ד [סלקא דעתך] שמשה ואהרן לא יעשו הקרבן פסח!?

אך יתיישב עפ"י מעשה שאירע שהרבי רבי אלימלך ז"ל היה פעם אחת באיזה מקום, וכשנסע משם חלקו לו כל העם כבוד גדול ולוודו מרחק רב ברגליהם, והוא נסע לפניהם על העגלה. התיישב בעצמו, והלא זה הכבוד למי נותנים כל העם הזה, הלא רק לפני ה' יתברך ככתוב (ירמיהו י"ג ט"ז) תנו כבוד לה'. על כן ירד מהעגלה והשתתף עצמו עם כל הקהל המקיימים המצוה הגדולה הלז שנותנים כבוד לתורה, על כן הלך ביניהם. [ע"כ המעשה]

עד"ז [על דרך זה] יתבאר כי משה ואהרן שמעו מהקב"ה לעשות הקרבן פסח, וכשדרשו כן לפני העם והאמינו לדבריהם ועשו כן, קיימו שתי מצוות, האחת מצות קרבן פסח, ושנית הלא לא שמעו בעצמם מפי הקב"ה רק מפי משה ואהרן, אם כן קיימו בזה מצוה 'לשמוע לדברי חכמים' שהאמינו שכן ציווה ה' יתברך. משה ואהרן שמעו מפי הקב"ה בעצמם, אצלם לא היה זה המצוה, על כן כללו עצמם עם הכלל ישראל לקיים המצוה כמוהם גם במצוה של 'לשמוע לדברי חכמים', כנ"ל מהרבי אלימלך.

זה שפירש רש"י להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן, ר"ל שהאמינו שכן ציווה ה', וקיימו מצוה לשמוע וגו', ומהו 'כן עשו' אף משה ואהרן כן עשו, היינו שגם המה כללו עצמם עם הכלל ישראל לקיים גם זאת המצוה. [ע"כ עפ"י דברי האדמו"ר מבעלז].

סדר לימודו. בסדר יומו היה קבוע לימוד מוסר, והספר בו דבק היה המסילת ישרים שבאחרית ימיו העיד שלמדו למעלה מאלף פעמים. לאחר הסתלקות אביו השפת אמת (ה' בשבט תרס"ה) דבק באחיו ועמד לפניו כעבד בפני אדונו. אחיו האדמו"ר כבודו והעריצו עד למאוד. גם לאחר עלייתו בסערה השמימה המשיכו שושלת משפחתית משותפת כאשר בנו של האמרי אמת הפני מנחם נשא את הרבנית (!) נכדתו של רבי משה בצלאל.

היה נערץ אצל גדולי פולין חסידים וגם המתנגדים. הרב יצחק דב קופלמן מלוצערן (שוויץ) סיפר לפני מנחם 'מו"ר שר התורה הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל היה מדבר בלימוד עם ר' משה בצלאל, וכששאלו היכן אתם מכהנים כיראש ישיבה' והתברר לו שאינו מחזיק במשרה לא היה יכול להירגע, הרי כל התורה ממש גלויה לפניו! [ע"כ עפי דברי רבי שמעון שקופ זצ"ל] גם בתפלתו התעלה כשרף שבעת תפלתו עומד היה על מקומו רועד ממש ובקושי יכול להוציא את התיבות מפיו. אחד הדברים הבולטים באישיותו הפלאית, היה היותו איש טוב ומיטיב אהוב ואוהב לכל, ונזהר בכבודו של כל אדם מיישראל, היה בורח ממריבה ומחלוקת כמפני אש. כפי המובא בדברי אגרות למעלה. נספה על קידוש ה' בטרבלינקה כ"ג באלול תשי"ב.

דבריו ותולדותיו המקודשים וסוערים כונסו בספר שם ושארית ע"י מיכאל אריה ראנד ממנו נערכו הדברים מהדורה ראשונה תשע"ב. הוצאה פרטית (אשדוד 088657345)

⁴ הרב אברהם חיים ריינמאן (תרס"ה בערך – י"ח בטבת תש"א/ב) מקהילת קרעטשניף הינו נצר מענפי קודש שענפי האילן משתרגים אל על בדורות חסידים ביניהם הנועם אלימלך, המגיד מקוזניץ, רבי נפתלי מרופשיץ רבי משה מאוהעל (ישמח משה, מביא מדבריו במאמר לפנינו) השליה הקדוש. אביו כיהן ברבנות קהילות ושימש כרב ואב"ד. ביניהן בקרעטשניף, בה היו שלשה דורות של רבנים, האחרון הוא הרב אברהם חיים ריינמאן כאשר אביו נקרא לשמש ברבנות במקום אחר. אמו שנפטרה בגיל צעיר בין דבריו בהספידו אותה סיפר כי בימי ילדותו החזיקו עברו מלמד פרטי, ואביו בתחילת כל זמן של שכירות המלמד דאג מנין יקח כסף לתשלום שכרו, ואז אמו הניחה על השולחן את כל תכשיטיה ואמרה: זה יהיה לך לאפותיקי' אם לא יהיה לך לשלם, תמכור את כל התכשיטים שלי, כי אם בני יכול ללמוד התורה הקדושה, זהו התכשיט שלי!

ספרו זה על מסכת אבות נדפס בראשית שנות השואה ת"ש (שנת תרנ"ן, כפי שכתב. חתימת ההקדמה עש"ק פרשת חוקת ת"ש) בו ערך מדרשותיו אותן נשא. שם הספר 'ויצא פרח' ע"ש אמו מרת פריידא חיה ריינמאן פ"ח הר"ת משמה, אשר עמלה במסירות נפש לגדלם לתורה, ויצא מהפ"ח הזה ציץ ויגמול שקדים, החידושי תורה אותם נותן לפניכם, כלשונו בספר. חידושי תורה נוספים שרצה להדפיסם בענין סוגיות עלו השמימה יחד עם מחברם.

המחבר, אשתו שהיתה מצאצאי הייטב לב' בתו של הרב שלמה טייטלבוים זצ"ל הי"ד (נספה ב' באלול תשי"ב וכל צאצאיו להוציא נכד אחד שנשאר אוד מכל משפחתו), ילדיהם נרצחו, לא נותר מכל משפחתו שריד. הרב אברהם חיים ריינמאן זצ"ל הי"ד, נרצח באכזריות ב"ח בטבת תש"א/ב. הספר הזה 'ויצא פרח' הוא גץ הלהבה היחיד שנשאר ממנו ומכל משפחתו.

המאמר ותולדותיו נערכו עפ"י מהדורת הספר שיצאה מחדש בתשע"ט ע"י הרב גבריאל אייזען שליט"א, שחונתנו הרב צבי ריינמאן ז"ל, היה שאר קרוב של משפחת המחבר.

טעם שמזכירין קירוב הגאולה בקידוש החודש

החודש הזה לכם (י"ב ב') וברש"י הראהו לבנה בחידושה ואמר לו, כשהירח מתחדש, יהיה לך ראש חודש.

מבאר בספר ארין צבי (ע"ה"ת) לרב אריה צבי פרומר⁵ הגאון מקוזניגלוב זצ"ל הי"ד (פרשתנו) וזלה"ק:

הנה כשמברכים החודש אומרים: הוא יגאל אותנו בקרוב. ומה שייכות זה לקידוש החודש?

וי"ל דכמו שע"י לשון הרע נגזר על דור המדבר שלא יכנסו לארץ ישראל, כבש"ם (ערכין ט"ו ע"א) וכן ע"י לשון הרע נחרב בית שני (יזמא ט' ע"ב) כמו כן הדובר טוב גורם הגאולה, מתוך ידיעת ההפכים, ידיעת ההפכים אחת (וכעין זה בזה"ק (מצורע מ"ו ע"ב) דכמו שהנגעים באים על לשון הרע, כמו כן מי שצריך לדבר ואינו מדבר) וע"כ קידוש החודש שהוא מצוה שבדיבור מסוגל לגאולה. וזה עדיף משאר מצוות שבדיבור, דכל מקום הדיבור הוא רק לגלות על מחשבות הלב, כמו"ש הר"ן פרק קמא דקידושין, ע"כ עיקרו המחשבה, והלשון רק קולמוס הלב [עפ"י חובות הלבבות שער ב' פ"ה]. אמנם הקידוש החודש דרשינן (ר"ה כ"ה ע"א) אתם אפילו שוגגין וכו' אתם אפילו מוטעין, וא"כ א"א לומר דעיקרו הלב, והדיבור לגלות על מחשבת הלב, אדרבא הלב אינו מספיק לזה דהוא מוטעה ולא חשיב פיו וליבו שווין, וע"כ דכאן עצם הדיבור לבד הוא הגורם. ע"כ לו יתרון הכשר לענין זה שגורם גאולה, לא שאר הדברים, היפוך לשון הרע, וע"כ אומרים זה קודם שמברכים החודש שהוא כעין ענין קידוש החודש. עכ"ל הרב אריה צבי פרומר זצ"ל הי"ד.

ממצות קידוש החודש למדים על כבוד תלמידי חכמים

בספר ויגד משה על פרקי אבות לרב משה יהודה כ"ץ⁶ זצ"ל הי"ד (פרק ו') על משנת במו"ח דברים התורה נקנית...באמונת חכמים, עמ' תקצ"ח) וזלה"ק:

שמעתי מואמור"ר (שליט"א) [הרב אשר אנשיל כ"ץ זצ"ל הי"ד] בשם הרב הקדוש רבי מנדל מרימינוב זי"ע, דמה שהראה ה' יתברך למשה את מולד הלבנה, ואמר לו 'כזה ראה וקדש' (ראה ראש השנה כ' ע"א). הכוונה הוא עפ"י הידוע, דהלבנה אין לה אור עצמי, רק מה שמקבלת מהחמה, והטבע הוא דכל מה שמתרחקת טפי מהשמש, היא מקבלת יותר אור. וכך היא מסובבת מתחילת החודש עד אמצע החודש שאז היא מתרחקת

⁵ הרב אריה צבי פרומר זצ"ל הי"ד (האדמו"ר מקוזניגלוב). מגאוני פולין בתקופה לפני השואה. היה תלמידו של האדמו"ר מסוכטשוב בעהמ"ח אגלי טל ושות אבני נזר, לאחר פטירתו נתמנה ע"י בנו ה"ש משמואל' לראש ישיבת סוכטשוב והוא אז בן ז"ך שנים בלבד. חיבר ספרים שיח השדה, ובתקופה מאוחרת יותר סמוך לימי החורבן את ספרו המפורסם ארץ צבי סוגיות בהלכה (כיום נמצאים ג"ח). הרב מאיר שפירא מלובלין זצ"ל ביקשהו לבוא וללמד בישיבתו, אך מטעמים שונים סירב, אך לאחר הסתלקותו הפתאומית של הרב מאיר שפירא, נענה ובה לעמוד בראש ישיבת חכמי לובלין עד לסגירתה בימי השואה.

ספר זה (חידושי לתורה) הינו עלים מוצלים מאש ע"י תלמידו נאמן רוחו, הרב יצחק יעקב ארליך זצ"ל שרשם בתקופת לימודיו את השיחות שנאמרו ממנו, וזכה להסכמת והערכת רבו. כשעלה לארץ ישראל בשנת תרצ"ד הביאם עמו, וכך נצלו שיחות אלו. ממנו גם עדות על גדלותו וקדושתו של רבו, יחד עם גדלותו בנגלה, היה מרום ונשא בתורת החסידות והסוד וידע כל הזה"ק בע"פ, וגם תיאר את הבכיות הנוראות בעת שהיה עורך תקון חצות. האדמו"ר ומשפחתו נספו כולם בשואה בלא להשאיר שריד. יהיו חיבורי תורתו הקדושה זכר עולם לנשמותיהם. ספר זה (ע"ה"ת) יצא לאור לראשונה ע"י בן תלמידו הרב יהודה ארליך בשנת תש"מ, בשנת תשפ"א יצאה מהדורה חדשה מורחבת.

⁶ הרב משה יהודה כ"ץ (תרס"ז כ"ז בסיון תש"ד) בנו של הרב אשר אנשיל כ"ץ זצ"ל הי"ד. למד אצל סבו הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד אב"ד שאמלוויא מגדולי הונגריה מחבר ספרים רבים. בצעירותו נסמך להוראה ע"י גדולי עולם ביניהם: הרב מרדכי וינקלר (לבושי מרדכי), הרב ישעיהו זילברשטיין הגאון מוויטצאן (מעשי למלך, חיבור גדול על הלכות בית הבחירה לרמב"ם), הרב שמואל ענגיל הגאון מראדושמילא. נתמנה לרבנות בעיר סערדהעלי בהונגריה, נלקח למחנה ההשמדה אושוץ ושם נספה על קידוש ה' עם אביו ורבו וכל משפחתו בלי שנשאר זכר בכ"ז בסיון תש"ד, כמו"כ אבדו רבים מכתביו. ספר זה על מסכת אבות יצא לראשונה מכת"י ששרד באורח פלא, בתשע"ג, ע"י בן אחיו של המחבר שנקרא ע"ש סבו אשר אנשיל ומשמש כרבה של קהילת וויען בארה"ב. אחיו של המחבר הרב יהושע כ"ץ הוא היחיד ששרד ממשפחתו והחל להוציא לאור שרידי כתביו של אחיו (הרב משה יהודה) ביניהם ויגד משה על הלכות פסח (ברוקלין תשנ"ב)

המחבר עלה על המוקד באושוץ בכ"ז בסיון תש"ד, יחד עם משפחתו וכן עם אביו הרב אשר אנשיל כ"ץ הי"ד (באותו יום ובאותו מקום הועלו על המוקד גם סבי יהודה בן נחום הי"ד וסבתי לאה בת יום טוב הי"ד, הוריה של אמי ז"ל - המלקט) אך דברי תורתו ממשיכים להתבדר בעולם, ביניהם ספרו על הלכות פסח ויגד משה, וכן על התורה. את הספר על מסכת אבות הוציא לאור בן אחיו של המחבר. (בספר ע"ה"ת מפורטים שמות צאצאיו שנספו עקד"ה.)

ביותר, ולכן הלבנה כמלואה. ואח"כ בהמשך החודש מתקרבת יותר אל המשפיע, לכן יכהה מאורה מעט מעט ויחסר, עד שהיא סמוכה לגמרי אל החמה, אז נחשך אורה לגמרי וזהו 'מולד הלבנה'.

וכן הוא בדמיון קבלת התלמיד מהרב, אשר רבו משפיע לו אור התורה והחכמה, וכל מה שתלמיד מתנהג עצמו בהתרחקות מרבו בבחינת יראה, ומחזיק את רבו לגדול מאוה, והרב דומה למלאך ה' צבאות בעיני תלמידו, אז יוכל להשפיע לו יותר תורה ויראה. ועל כן אמר לו ה' יתברך למשה שהיה רבן של ישראל בעת שהראה לו את מולד הלבנה, כזה ראה וקדש, שכך צריך להיות הנהגת התלמיד עם רבו, עד כאן דבריו הקדושים (עיין דרך פקודיך סוף מצות עשה ד', אגרא דפרקא אות ה' [לרב צבי אלימלך מדינוב ה'בני יששכר]). וזהו באמונת חכמים – שצריך להאמין בחכמים שהם גדולים מאוד, וכל מה שיחזיק מהם יותר, יוכל לקבל מהם יותר שפע רב עד בלי די.

ואלו שאומרים שבימי קדם היו גדולי הדור גדולים בתורה ובמעשים, מה שאין כן בזמנינו, זה הוא שקר מוחלט. ובאמת בכל הדורות היו כתות שהיו אומרים כן, כמובא במדרש (קהלת רבה א') בפסוק (קהלת א' ד') דור הולך ודור בא וזה לשונו: יהיה בעיניך דור שבא כדור שהלך, שלא תאמר אילו היה רבי עקיבא קיים הייתי קורא לפניו, אילו היו רבי זירא ורבי יוחנן קיימין הייתי שונה לפניהם, אלא דור שבא בימך והכס שבימך כדור שהלך והכמים הראשונים שהיו לפניך, עיי"ש.

וכן מצינו בספר הקדוש נועם אלימלך (בסופו) באגרת הקודש מכנו הרה"ק רבי אלעזר זצ"ל שכותב בשם אביו, שיש אומרים שמאמינים בחכמים קדמונים שהיה להם מדרגת רוח הקודש, אבל עתה כדור הזה אי אפשר להיות זאת, וכן בכל דור ודור אומרים כך, כמו שמצינו בשאול ודוד המלך ע"ה בידוע.

אהובי אחי, יהי ליבך בטוח כי גם בימי הקדוש האר"י ז"ל היו ג"כ מתקוטטין עמו. וזהו פירוש הפסוק דור לדור ישבח מעשיך, רצה לומר דור שהוא עתה מודים בעצמם שהדורות שהיו לפניהם היה להם מדרגות, וזהו ישבח מעשיך, שמשבחים ומודים שגדולים מעשה ה' שנותן לצדיקים, אבל לא בדור הזה, עכ"ל.

הרי שאפילו אז בזמנו שהיה דור דעה מלא בקדושים מפורסמים, אפילו הכי היו כאלו שהיו אומרים שרק הקודמים היו צדיקים אמיתיים. כי זה דרכם כסל למו של אלו שרוצים להתרחק מהחכם שבימך, ואינם רוצים להכניע ולקבל דבריו, לכן מקטינים אותו.

אבל אלו שיש להם אמונת חכמים איתנה ומגדילים רבותיהם, ודאי יזכו לקבל שפע רב בתורה ועבודת ה'. עכ"ל הרב משה יהודה כ"ץ זצ"ל הי"ד.

יחודה של מכת הארבה ביאור מדרש תמוה בדרך דרוש

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי-מִשְׁנֵה בָּא אֱלֵי-פְרֻעָה פִּי-אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת-לְבָבִי... (שמות י' א')

ובשמות רבה (י"ג ב'): כי אני הכבדתי את לבו, הדא הוא דכתיב (דברים ל"ב כ"ו-כ"ז) אֶמְרָתִי אֶפְאַיִהּ וְאֶשְׁפִּיתָהּ מֵאֲנֹשׁ זְכָרָם. לולִי כָעַם אוֹיֵב אֲגֹוֹר פְּדִינֶנְכֶרָו צְרִימוּ פְדִיאוֹמְרוּ וְיִדְנֹו רְמָה וְלֹא ה' פָּעַל כְּלִיזָאת.

מהו אפאיהם, אמרתי כאפי איה הם. דבר אחר אפאיהם, אמרתי באף שהכעיסו לפני איה הם, לא יהיו אלא אשביתה מאנוש זכרם. ומי גרם להם שיצאו משם, לולי כעס אויב. עכ"ל המדרש.

⁷ במדרש רבה המבואר מפרשים דברי המדרש: ... מהו 'אפאיהם' מילה יחידה בכל התנ"ך. צירוף של המילים 'איה אף הם' שכך אומר הקב"ה, אמרתי באפי איה הם, כלומר בחרות אפי בהם, על חטאיהם אמרתי אכלה אותם עד שלא ימצא בשום מקום, ויאמר עליהם 'איה הם'. דבר אחר אפאיהם, משמעות אחרת למילת 'אפי' אומר הקב"ה באף שהכעיסו לפני, בעוונותיהם כעונו על אותו חרון אף שהציתו, זה יהיה עונשם. 'איה הם' – לא יהיו, יאבדו מן העולם, וכאמור לא יהא להם כל זכר. אלא 'אשביתה מאנוש זכרם' כך נחרץ גזר דינם עוד במצרים על אשר הלכו אחר אלילי מצרים, וכאמור 'ומי גרם' להם לבסוף שיצאו משם? לולי כעס אויב אגור, פן ינכרו צרימו, פן יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת. לולי כובד לבו וכעסו של פרעה האגור בתוך לבו, אשר לכן אמרתי פן יתלו צוררי ישראל את הדבר באל נכר, פן יאמרו שידם רמה ולא ה' פעל כל אלה, אלא כחם וכח אליליהם נצחום על ישראל, לכן לא עשיתי בהם כלה, והוצאתים בנפלאות ממצרים, למען שמי, וכמפורש בפסוק ביחזקאל הנדרש למעלה. וזהו 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו' כובד לבו וכעסו הם שהכריעו לפני כן, שתבוא אליו ותתרה בו ואתן כל מופתי בו למען שמי.

האדמו"ר מסאטמר הרב יואל טייטלבוים זצ"ל בספרו דברי יואל עה"ת (שמות עמ' רמ"ב), בונה בדרך הדרוש מערכה בכיבוד דברי המדרש האלו וכן רוקמם בכיבוד הפרשה, אביא חלק מדבריו.

[וַיִּהְיֶה ה' רִוְחִים חֹק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאֲרָבָה וַיִּתְקַעְהוּ יְמֵהּ פֶּה] לֹא נִשְׂאֵר אֲרָבָה אֶחָד פְּכֹל גְּבוּל מִצְרַיִם (שמות שם י"ט)

כתב רבינו הננאל, מעת עתירת משה רבינו ע"ה ועד עכשיו אין ארבה מפסיד בכל גבול מצרים. ואם יפול בארץ ישראל ויכנס בגבול מצרים, אינו אוכל מיבול הארץ כלום. [ע"כ מרבינו הננאל] ופירש בזה הפלי יקר דע"כ כתיב בארבה למען תספר באזני בנך וכו' ולא בשאר המכות, כי רק מזה נשאר זכר לדורות, מה שאין כן שאר המכות, יעוי"ש.

אולם הא גופא טעמא בעי מדוע במכת הארבה דייקא היתה הסרת המכה נצחי וקיום לדורות מה שאין כן בשאר המכות?!

...גם כל ענין מכת הארבה יפלא, דהרי את הכל הכה הברד, וְהִתְקַטְּהוּ וְהִפְסְמֹת לֹא נָבְוּ פִי אֶפְיֹלֶת הַנֶּה [שמות וארא ט' ל"ב] ודרשו רז"ל (תנחומא וארא ט"ז) פלאי פלאות נעשו להם שלא נכו, וזה אשר נשאר לארבה [ע"כ מהמדרש] וצריך ביאור מדוע היה צורך לנס שאח"כ יאכל אותם הארבה, ולא עביד קוב"ה ניסא למגנא. וכלומר אין עושה הקב"ה נם לחינם, ללא סיבה]

ולבאר הענין נקדים מה שהבאנו...כי לא מצינו רמז בכתוב שהובדלו וניצולו ישראל ממכת הארבה כמו שניצולו משאר המכות לדברי רוב המפרשים, והראב"ע⁸ ז"ל כתב בפירוש ששלט הארבה בשל ישראל ומסתבר כדבריו, כי הארבה היה בניסן כמוך ליציאתם לפי חשבוננו של הרמב"ן ז"ל, ואלמלי לא שלט הארבה בתבואתן של ישראל, היה נשאר הכל להמצריים, כי לא נטלו ישראל עמם כלום בצאתם וגם צדה לא עשו להם, וא"כ היה הנס הזה להפליא בין המצרים לישראל למגנא, ורק לטובתן של המצרים, ע"כ מסתבר בזה דברי הראב"ע ז"ל ובכפרט שלא מצינו חולק על דבריו.

ובזה יובן ג"כ מה שנעשו פלאי פלאות שלא נכו החטה והכוסמת בברד, כי מאחר שהיה הכרח שיאכל הארבה גם תבואתן של ישראל כדי שלא להשאיר להמצריים כנ"ל, מעתה אלמלי לא נשאר במכת ברד מתבואת המצריים כלום, היה נראה דלא עליהן בא הארבה, דהרי אין להן מה שיפסידו אצלם, ויאמרו שנשלח המכה רק לישראל בלבד ויראתם עשתה זאת, ואין זה לכבוד שמים ולכבוד ישראל, וכמ"ש רז"ל (שמות רבה י"ד ג') בטעם מכת חושך כדי שלא יראו המצרים שגם ישראל לוקין כמותם ויאמרו שיראתם עשתה זאת. ע"כ היה הכרח שישאר מן הברד גם להמצריים כדי שיהיה מקום שישלוט הארבה גם אצלם, ולא יהיה כ"כ העדר כבוד שמים כשישלוט גם בשל ישראל, ובאמת מה ששלטה הארבה גם בשל ישראל היה לטובתן. דהנה היה קטרוג גדול על ישראל וכמו שאמרו רז"ל (ילקוט ראובני בשלח) שטען שר של מצרים הללו עובדי ע"ז והללו וכו', וגם הם ראויים ללקות כמוני, ויתכן דמה ששלט הארבה אף בשלחן היה כדי להשתיק הקטרוג, כי ע"י זה חשבו המקטרגים שלא יזכו ישראל לגאולה, והראיה שגם הם לוקים כהמצריים, והקב"ה לבדו ידע התכלית שהיא לטובתם.

ועל דרך זה יתבאר במאמר הכתוב אמרתי אפאיהם אשבייתה מאנש זכרם לולי בעם אויב אגור פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת. דלכאורה קשה מאוד לומר כן שהקב"ה היה עושה כליה ח"ו לולי בעם אויב אגור, ולא עלתה מחשבה כזאת לפניו יתברך, דהלא עיקר הבריאה היה אך בשביל בני ישראל, ונמצא כוונת הבריאה בטלה כמו שכתב הרמב"ן הקדוש. אמנם יש לפרש עפ"י אמרם ז"ל דכשרצה יעקב אבינו לברך את בניו וראה שיש קטרוג גדול מהשטן, התחיל לקנטרן וכשראה השטן כן, אמר מעתה אין אני צריך לקטרג עוד שהרי אף הוא עצמו מקנטרן, וע"י זה חדל מלקטרג ושוב היה יכול לברכם. נמצא דמה שאמר להם דברי קנטורין היה לטובתן שע"י זה חדל השטן מלקטרג.

⁸ ראה אבן עזרא בפרשת וארא (ז' כ"ד) עיי"ש.

ועל דרך זה לעניננו כי השמן מקטרג תמיד על ישראל, ולזה אומר הקב"ה אמרתי אפאיהם אשבייתה מאנוש זכרם, כדי שישתתק המסמין ויהדל מלקטרג, דמאחר ששומע שהקב"ה בעצמו אומר שבמחשבתו לכלותן ח"ו, א"כ אינו צריך לקטרג יותר כנ"ל. ואח"כ אומר הקב"ה לולי בעם אויב אגור וכו' פן יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת, א"כ מוכרח אני להצילם בשביל כבוד שמים שלא יהולל, ובע"כ [ובעל כרחם] שיוודו לזה גם המקטרגים, אבל באמת אף שמעיקרא לא היתה מחשבה זו לפניו יתברך לכלות ישראל ח"ו.

ובזה יתבאר דברי המדרש רבה כי אני הכבדתי את לבו, הח"ד אמרתי אפאיהם כו'. דהנה במכת ברד שנעשו להם פלאי פלאות בהצלת החטה והכוסמות⁹, שמחו עבדי פרעה והמצריים ותלו גם הצלתן בכח הטומאה והכשפים, וכן במכת הארבה כשראו ששלט גם בישראל, היה להם לשמחה שגם הם לוקין כמוהם וע"י כן הכביד לב פרעה, אמנם לבסוף נתגלה שכל זה היה רק לרעתן של מצרים ולטובתן של ישראל להצילם מן הקטרוג, ואתי שפיר קישור דברי המדרש הח"ד אמרתי אפאיהם וכו' לכוננה זו להצילם מהקטרוג, לולי בעם אויב אגור, ומוכרח הצלתם בעבור כבוד שמים, וכמו כן הנסים שנעשו לפרעה וגרמו להכביד לבו היה ג"כ לתכלית זה לסתום פי המקטרגים. עכ"ל הרב רבי יואל מסאטמר זיע"א.

השמחה תהיה לכם למשמרת

וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ הַזֶּה (שמות י"ב ו')

ביאר זאת בדרך דרוש חסידי מעורר ומרומם האדמו"ר מביאלה רבי משה יחיאל אלימלך מלברטוב¹⁰ זצ"ל הי"ד, בספרו ויאמר משה וזלה"ק:

אין והיה אלא שמחה [עפ"י בראשית רבה מ"ב ג']. ועלה ברעיוני רמו בזה: שהשמחה הוא שומר לאדם מכל רע, כי ע"י שאדם שמה לא ישלוט עליו שום רע ח"ו. וזה 'והיה' – היינו שמחה, 'לכם למשמרת'.

עוד יש לומר שצריך האדם לשמור אצלו את השמחה, היינו שיהיה תמיד בשמחה.

קדושתו של כל יהודי

קְדֻשָׁתִי כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר פְּלִיָּרְחָם בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל פְּאָדָם וּבְפִהֶמָּה לִי הוּא (שמות י"ג ב')

בספר בסוד קדושים משרידי תורתו של האדמו"ר מסלונים הרב שלמה דוד יהושע מסלונים¹¹ זצוק"ל הי"ד הביאו בפרשתנו:

⁹ רש"י וראו (ט' ל"ב) וְהַחֲטָה וְהַכֹּסֶמֶת לֹא יִגְיִי בִּי אֶפְיֻלַת הַנֶּחֱדָה כי אפילת הנה - מאוחרות, ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה. ואף על פי שנאמר (פסוק כה) ואת כל עשב השדה הכה הברד יש לפרש פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בברד. ובמדרש רבי תנחומא [וארא ט"ז] יש מרבותינו שנחלקו על זאת ודרשו כי אפילות - פלאי פלאות נעשו להם, שלא לקו. ¹⁰ האדמו"ר מביאלה רבי משה יחיאל אלימלך מלברטוב (תרנ"א-כ"ז בסיון תש"א) משושלת ה"יהודי הקדוש", רב צדיק מפורסם, נכדו של ה"דברי בינה" מביאלה וחתנו של דודו רבי ישראל האדמו"ר מגרודזיסק, בעל "אמונת ישראל" משושלת קו"ץ-ניי-מוגלינא. הצטיין בזיכרון מופלג, ומגיל י"ג זכה לגילויים ומדרגות עליונות והכל לחבר ספרים. תחילה ישב בוורשה, ומשם הפיץ חוברות רבות, בשם "מי אמר" (ראשי תיבות: משה יחיאל אלימלך רבינובא), שבהן תבע לפתוח את מערכי החינוך החסידי לצורכי הזמן, ולא להצטמצם בסדרי החינוך ובתכנים הישנים בלבד. מונה לאדמו"ר בלברטוב שבאזור לובלין בשנת תר"צ לאחר פטירת אביו. עד מהרה התפרסם וחסידים רבים החלו נוהרים אליו. הוא קירב במיוחד את בני הנוער, וידע לקרב גם את אלו שנתרחקו מעט מעולם החסידות. חסידו, רב שמעון מזעליחוב הי"ד (היה מבוגר מהאדמו"ר בכעשרים שנה, למרות שבעצמו היה ת"ח עצום, גאון מופלג העמיק בכתבי המהר"ל, האר"י הקדוש שימש כמשגיח בישיבת חכמי לובלין, נספה בשואה) היה שולח אליו תלמידים לקבלת הדרכה, ובעקבות כך גבר זרם הבאים אליו. "שטיבלך" של חסידיו נוסדו בוורשה, פארצוב, ליקווא, לנטשנא, ז'ליחוב. כתב גם 'מאמר המדות' מחשבות מאירות, פירוש למגילת קהלת (נדפסו בספר אחד שמירת הדעת)

עם כניסת הצבא הגרמני לפולין, ברח מלברטוב ללובלין, שם נפטרה רעייתו הרבנית חיה מרים. משם המשיך דעמטשבא, שהיתה תחת הכיבוש הרוסי. במוצאי שבת, ביום כיבושה של העיר בידי הגרמנים, הם נכנסו לבית מדרשו ורצחו ביריות את הרבי ואת ילדיו, יצחק חיים ורייזל.

עיקרי שיטתו נפרסו בהרחבה בהקדמת ספרו ויאמר משה שיצא לאור מחדש בירושלים ע"י מכון גנזי מהרי"ץ.

¹¹ האדמו"ר הרב שלמה דוד יהושע המכונה בסלונים מוהרש"ד. נולד בשנת תערי"ב, היה בנו יחידו של ה'בית אברהם'. דור רביעי בן אחר בן בשושלת של מייסד חסידות סלונים 'יסוד העבודה'. בעל מח חריף ומעמיק יחד עם רגש לוחט וסוער, התקפות וההכנעה השתלבו בנפשו כאחת. לאחר הסתלקות אביו בתרצ"ג הכתירוהו כאדמו"ר, בין גדולי החסידות הרב משה קליערס שהיה רבה של טבריה. קיבל על עצמו נהול הישיבה 'תורת חסד' בברנובא (אותה תקופה שימש בקודש הרב אלחנן וסרמן זצוק"ל הי"ד, היו קשורים

כאשר הפיץ יהודי להתקדש לעבודת ה' יתברך, צריך שיהיה לגביו כל פכור דהיינו כל יהודי ויהודי יהיה בעיניו גדול וחשוב ממנו. פטר לשון ראשית, ופטר כל דהיינו תחילת כל דבר, רחם בבני ישראל היינו שיאהב וירחם לכל אחד מישראל, ואף שישנם ביניהם שפלים ונחותים באדם ובבהמה – כלומר כאלו החשובים כאדם וכאלו שאינם אלא כבהמה, זה לי הוא, על כך אומר ה' יתברך שזה דבר השייך אלי, ולך אין נפקא מינה בזה.

השמחה בבן הרשע – שרשעתו גלויה ולא יטען אחרים

וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם (י"ב כ"ו)

לפי הידוע שמילת 'והיה' מלמדת על שמחה (בראשית רבה לך לך מ"ב ג'), תמוה מאוד לשמחה מה זו עושה בפסוקנו, שהרי פסוק זה נאמר על הבן הרשע [עפ"י מכילתא דרבי ישמעאל פרשת בא פרשה י"ח אות ה'].¹² שאלה זו מביא הרב ישכר שלמה טייכטאל¹³ זצ"ל הי"ד בספרו משנה שכיר עה"ת¹⁴ בפרשתנו וזו תשובתו:

ואמרת בזה עפ"י מאמרם ז"ל ביומא (פ"ו ע"ב) מצוה לפרסם ההנפים, יעויין שם ברש"י אלו שמראין תומה ובתוכו ישים ערמה שאין תוכם כברם, אלו מצוה לפרסם מפני שהן מוזיקים מאד, שאדם יותר נזהר מפושעים נגלים עיין שם. וידוע דלא בפעם אחת נתקלקל האדם. והנה בן רשע זה ששואל ומשחק על מצות הבורא, בודאי שלא מעתה הוא פוקר, אלא שמוזה כמה אשר הוא כופר בעיקר, אלא שהיה בהצנע ולא גילה את מצפוני לבו, על כן לא היו נזהרין ממנו עד עתה וממילא היה מוזיק לאחרים, אבל כעת שנתגלה מהותו לעיני כל לא יזיק כלל לאחרים שישמרו ממנו, על כן בודאי שמחה רבה יש בזה שמגלה מצפוני לבו. וזה כונת הפסוק 'והיה כי יאמרו אליכם בניכם', היינו באמת שמחה רבה יש אם 'יאמרו', היינו שכבר באו למדרגה זו שמודיעים את מצפוני לבו, אז באמת שמחה הוא לנו כדי שנוכל להזהר ממנו והבן.

[מבאר בזה הפסוק "תנה עון על עונם ואל יבאו בצדקתך"]

ובאופן זה ביארתי פסוק בתהלים (ס"ט כ"ח) שהיה דוד המלך מתחנן לפני השי"ת על רשעי דורו, "תנה עון על עונם ואל יבאו בצדקתך", והוא פלא איך יתכן לצדיק הדור לתפילה כזאת, אדרבא היה לו להתפלל שיעשו תשובה, וכמו שאמרו בברכות (י' ע"א) שביקש (שם ק"ד ל"ח) "יתמו הטאים" ולא קאמר 'חוטאים', אלא 'חטאים', היינו שהחטאים יתמו שיעשו תשובה, וזה הפסוק הוי כסתירה שכאן הוא שואל שיוסיף חטא על

ביניהם) וכן ניהול כולל 'רייסיין' בארץ ישראל. בעת הפרעות בארץ ישראל (תרצ"ו-תרצ"ט) ויהודים רבים נרצחו ע"י הפורעים הערביים, היו ביניהם מחסידי סלונים, והרוח היתה שפופה, הוא ניצב עודד והפיח תקוה.

אותן שנים עולה המפלצת הנאצית בגרמניה, ועם פרוץ מלחמת העולם גם בתקופות הקשות הפיח בחסידיו רוח חיים, ובפורים ת"ש אמר כי 'בן המלך שהוא בעצם חלק מאביו, אינו משתנה במהותו בכל מצב, וכל כמה שישפילוהו ויזוהו, צריך תמיד לזכור שהוא בן מלך!' גם לאחר הירצחם של אשתו עם בתו היחידה ואמו, לא נפל ברוחו התחוק בה' וחיזק הסובבים אותו. כאשר גברו ועלו השלהבות ניסו לשכנעו חסידיו מארץ ישראל שיעלה אליהם, ולאחר שהחליט בהסוסים רבים להיענות לבקשתם, כשנודע הדבר לחסידיו בברנוביץ געו בבכיה גדולה, שדמעותיהם שימשו כסכר ליציאתו ועזיבתו צאן מרעיתו, איתם הובל להריגה בוי מרחשון תש"ד. במכתבו האחרון בפרוס חג הפסח ת"ש כתב: אם כי אתנו מה לומר ולדבר אין כמובן, והמשכיל בעת ההיא ידום כמו וידום אהרן, אבל לא ידום המזכירים את ה', אל דמי לכם ואל תתנו דמי לו עד ישים את ירושלים תהלה בארץ...עלכלק.

¹² לדברי המכילתא הגעתי דרך חומש אוצר מפרשי התורה לפרשתנו הוצאת מכון ירושלים.

¹³ הרב ישכר שלמה טייכטאל זצ"ל הי"ד (כ"ד בשבט תרמ"ה - י' בשבט תש"ה). נולד בהונגריה, למד בישיבתו של הרב משה עמרם ערוגת הבושם מגדולי הונגריה. בגיל עשרים ואחת הוסמך להוראה ע"י הרב שמואל רוזנברג (באר שמואל) הרב אברהם יצחק גליק (שות יד יצחק) כתב ספר שו"ת משנה שכיר וקיבל הסכמות מגדולי הדור ביניהם הרב מרדכי וינקלר (לבושי מרדכי) הרב מאיר אריק וכן קיבל מכתבים מהגאון הרב יוסף חיים זוננפלד מירושלים (זכר צדיקים וקדושים לברכה). וכן היה בידידות עמוקה עם הרב יצחק וייס הי"ד אב"ד וורבוי (שיח יצחק). בתקופת השואה בעיצומה חיבר ספרו אם הבנים שמחה העוסק בענייני הגאולה וארץ ישראל.

בעת שהובילוהו הרשעים למחנה ההשמדה נרצח באכזריות בקרון הרכבת (י' בשבט תש"ה). מתשעת ילדיו, חלק נספו, כמה שרדו בחסד ה' יתברך או יצאו לפני השואה. בנו הרב חיים נפטר בירושלים. בתו האחרונה הרבנית גיטל הלברשטאם שהאריכה ימים נפטרה בבני ברק בשנת תשע"ט, כתבה ספר באש האמונה ובו תיאורים יחודיים ביניהם הדרך כיצד נתפס הרב עם משפחתו במחבוא ע"י הנאצים ימ"ש. אחד הנכדים המפורסמים שלו הוא הרב מאיר ברנסדורפר זצ"ל, (בנה של בתו פרומט) בעהמ"ח קנה הבושם.

ספריו הוהדרו מחדש חלקם יצאו לראשונה מכת"י ביניהם ספרו זה עה"ת (תשע"ה) דרשות למועדי השנה (תשע"ב) ספרו ההלכתי שו"ת משנה שכיר יצאו חלקים נוספים מכת"י, ובמהדורה חדשה נכללים בארבעה כרכים. ספרו טוב יגאל שנדפס פעם יחידה בתרפ"ו (יש בו מאמרים והקדמה חשובה ביותר שלמיטב ידיעתי לא הודפסו מאז מעולם. נמצא במאגריים הדיגיטליים)

¹⁴ מובא גם במשנה שכיר דרשות - מועדים (ח"ב עמ' 74) הגדה של פסח מה העבודה הזאת לכם (א). ספר זה נמצא במאגר פרוייקט שו"ת בר אילן ומשם נערכו הדברים לגליון זה.

הטאתם, ולהלן הוא מבקש שאדרכא יתמו הטאים, וזה פלא. ועוד קשה דהרד"ק מפרש "ואל יבואו בצדקתך", היינו שלא יקחו חלק בהחסדים שאתה נותן ליראיך, וקשה דלמה לא קאמר ולא יהיה להם חלק במתן שכרם, מה הוא שכתב "ואל יבואו בצדקתך". והתרגום מפרש 'לא ידכון למיעל בכנישת צדיקך' יעיי"ש.

ונראה לי ביאור הדברים עפ"י מאמר הנ"ל דמצוה לפרסם ההנפים, וקאמר שם הגמרא אם אין כאן מי שמכיר אותו אז הקדוש ברוך הוא מכשילו שיעבור עבירה בפרהסיא אז יכירו הכל את מזימותיו הרע ויתגלה בהוותו יעיי"ש. ולפי"ז יובן היטב בקשת דוד המלך ע"ה, דהיינו על הפושעים שאינם מזיקים לעולם רק שהם רע לעצמם, ביקש יתמו הטאים ויעשו תשובה, אבל על דואג ואהיתופל שהיו צבועים וכבר נעשו אפיקורסים ועליהם כבר נאמר (משלי ד' י"א) "כל באיה לא ישובו", רק היו מכסין פשעיהם והיו באים ומתערבים בין הצדיקים שהיו מרמין את העולם עליהם, ביקש "תנה עון על עונם" היינו שיכשילם השי"ת באיזה עון בפרהסיא וכדברי הש"ס הנ"ל, "ואל יבאו בצדקתך" היינו שלא יתלבשו בטלית של צדיק שלא יחשבו אותן לצדיקים. וזה שתרגם 'לא ידכון למיעל בכנישת צדיקא, וא"ש והבן.

והשי"ת ישים חלקי בין העובדים אותו באמת ובלב שלם אכ"ר. עכ"ל הרב שלמה יששכר טייכאטאל הי"ד.

הרמז הנלמד לעבודת הענוה

וְגַם־מִקֵּנֵנו יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא רַסָּה בִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעַבְדְּךָ אֶת־הָאֱלֹקִים וְאֶנְחֵנוּ לֹא־ נִדְעַ מַה־נֶּעֱבֹד אֶת־ה' עַד־פְּאֵנוּ שְׁמֹחַ (שמות י' כ"ו)

הרב יחזקיהו פיש¹⁵ זצ"ל הי"ד כתב בספר שיצא מכת"י לב יחזקיהו בפרשתנו וזלה"ק:

...ונ"ל ע"ד [ונראה לפרש על דרך] שכתבתי לעיל (פרשת שמות מאמר ט"ז) בפירוש הפסוק (שמות ג' י"ב) בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרָיִם תִּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹקִים עַל הַהָר הַזֶּה, כִּי עֵינֶיךָ הֵעֲבֹדָה הִיא עַל מְנִיעַת הַנִּיאוֹת, כִּי אֵיךְ אִפְשֵׁר לְהִתְקַרֵּב אֶל ה' כְּאִשֶׁר הָאָדָם מִתְגַּאֵה, וְאֵיךְ אֵנִי וְהוּא יִכְוִלֵּן לְדוֹר בְּדִירָה אַחַת. וְהוּא פִירוּשׁ הַפְּסוּק לֹא תִשָּׂא רַסָּה, כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעַבְדְּךָ אֶת ה', לְדַעַת אִשֶׁר וְאֶנְחֵנוּ לֹא. וְכֵן הֵעִיךָ הוּא לְדַעַת בְּאֵמַת אִשֶׁר מַה אֶנְחֵנוּ, וְכֵמוּ שְׂאֵמַר מֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה (שמות בשלח ט"ז ז') וְנַחֲנוּ מַה. וְלְדַעַת אִשֶׁר מַה יְדַעַת מַה

¹⁵ הרב יחזקיהו פיש (י"א בניסן תרמ"ה-כ"ח אייר תש"ד). נולד לאביו הרב אהרן פיש זצ"ל אב"ד האדאס (הונגריה) בעהמ"ח קדושת אהרן עה"ת בדרך הסוד (נדפס לראשונה לפני השואה ובמהדורה חדשה ע"י מכון אהבת שלום ירושלים תש"ע) וכן שו"ת פרח מטה אהרן (נדפס מכת"י ע"י מכון אהבת שלום ירושלים תשנ"ו). נקרא יחזקיהו עפ"י הוראת רבו הרב אליעזר צבי הדמשק אליעזר (פירוש לזו"ק) מקומראן. בשנות נעוריו למד בישיבת הרב יהודה גרינוולד בעהמ"ח זכרון יהודה. בשנת תרס"ו נשא לאשה את מרת רחל פעריל וולדמן בתו של רבי ישראל שמעון, שהיה מקושר בשלשלת משפחתית לבני יששכר, ולעטרת צבי מזידיטשוב. לאחר כמה שנים שלא נולדו להם ילדים הוסיפו אות ה"א לשמה בהוראת אביו בבחינת ה"א לכם זרע (בראשית מ"ז כ"ג), ונקראה רחל"ה ואז נולדו להם שתי בנות, לאחר כמה שנים נולד להם בן, צבי אביגדור ולאחריו עוד ארבעה בנים האחד (יעקב) נפטר בשנות ילדותו. בתקופה הראשונה ישב בביתו בעיר הולדתו ולמד שיעור בגמרא עם תלמידים בכל יום כמה שעות, לאחר הלימוד התפלל מנחה כשהוא חבוש בתפלין דר"ת, ודאג לתלמידיו במסירות. באותן שנים סירב לקבל על עצמו עול הרבנות, רק הסכים להתפלל בבית המדרש של הבעלי בתים עד שהפסיק זאת. כחצי שנה לפני פטירת אביו הרב אהרן, פקד עליו הרב יעקב משה מקאמרנא שיתחיל לומר ד"ת ברבים בסעודה שלישית, היה זה באלול תרפ"ז. בעש"ק פרשת ויגש ו' בטבת תרפ"ח, בעת שירד אביו לטבול לכבוד שבי"ק שבק חיים לכל חי. אותה שבת עדיין לא באה השמועה אליו על פטירת אביו, רק במוצש"ק בשרוהו. אז קיבל על עצמו הנהגת הקהילה (לאחר שבאותה שבת שצויינה לעיל באלול, הסמיכהו רבו מקאמרנא, ולא הארכתי כאן בתיאור המעשה). מידי שנה בזאת חנוכה שחל ימים ספורים לפני היארצייט של אביו ערך סיום ש"ס לעילוי נשמתו עם סעודת 'זאת חנוכה'.

היה מצטיין בעבודת התפלה שהיו בקול אדיר וחזק כשאגת הארי ובהשפכות הנפש כבן המתחטא לפני אביו באחת מפתקאותיו כתב וזלה"ק: הנה אני מאמין באמונה שלימה שאותיות התורה והתפלה מקשרים את ישראל לאבינו שבשמים, ואם האדם מקשר את עצמו להאור אין סוף המאיר בתוך האותיות, זהו המתקת הדינים ומועל יותר מכל הסיגופים, כידוע שאמר זאת הבעש"ט הקדוש זי"ע להיתולדותי [רב יעקב יוסף מפולנאה היתולדות יעקב יוסף]. משולב עם זאת הכעונו ושפלותו לפני ה' יתברך, והכרתו כי ה' יתברך הוא המנהיג הכל.

השואה שהחלה ביי"ז באלול תרצ"ט עש"ק כי תבוא' הגיע למעשה להוגריה רק לקראת סיומה של אותה תקופת אימים באביב תש"ד. באחרון של פסח (יום שמיני בחו"ל) ערך בפעם האחרונה את שולחנו הטוהר, ובליל מוצאי יום טוב הטמין עם בנו ה'פרי אליעזר' כתבי יד וחפצי ירושה שהיו לו, וכך שרדו לפליטה ומצאום לאחר שובם מהגיהנם של מחנה ההשמדה, אמנם ספר תורה שהטמין לא זכו למצואו.

בכ"ה באייר גירשו אותם מהגטו לרכבת שהובילה אותם לאושוויץ, ובכ"ח באייר עלה על המוקד. בנו אליעזר, הפרי אליעזר היחיד שזכה להנצל מהתופת מכל משפחתו, וממנו המשיכה לבעור שלהבת המשפחה. המאמר והתולדות עפ"י הספר לב יחזקיהו שיצא לראשונה מכת"י ברוקלין תש"פ, ע"י נכד המחבר.

אסתכלת, מה פשפשת, הא כולא סתים כקדמיתא (הקדמת זהר א' ע"א) והוא בחינה יותר ממה שאמר
אברהם אבינו ע"ה **ואנכי עפר ואפר**, כי ענין 'מה' הוא יותר פחות אפילו מעפר ואפר.

וזהו שכתוב **ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה**. פירוש 'נדע מ"ה' – זהו עיקר העבודה, וזה
נעבוד את ה' כדי שנזכה להתקרב אליו ולדור עמו בדירה אחת, ושהוא ישכון בתוכנו, ונזכה להיעשות כסא
ומרכבה אליו, והיינו **עד בואנו שמה**.

ובאמת על זה הדרך היו כל הגלויות, כדי שיכנע ערפנו ולדעת בגודל שפלותינו ומיעוט ערכנו, וכמו שנאמר
(דברים עקב י' י"ט) **ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים...הכל כדי שנזכה לשבר את הגיאות**.
עכ"ל הרב **יחזקיהו פיש** זצ"ל הי"ד.